

Bireysel Kredilerin ve Kredi Kartlarının Cari Denge Üzerindeki Etkisi

Öz

Ömer AKÇAYIR¹

Konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerini içine alan bireysel krediler ile kredi kartlarının toplam hacimleri son yıllarda hem küresel hem ulusal düzeyde giderek artmaktadır. Gelecekte elde edilmesi umut edilen gelirin bugünden sağladığı satın alma gücü sayesinde, mal ve hizmet ihtiyaçlarının şiddeti ve talebi de değişmektedir. Bu talep dış ticaret dengesini ve cari dengeyi de negatif yönde etkilemektedir.

Bu çalışmada bireysel kredilerin ve kredi kartlarının cari denge üzerindeki etkisi ekonometrik olarak araştırılmaktadır. Ekonometrik analiz için tüm banka türlerine ait bireysel kredi hacmi (kredi kartları da dâhil) ile cari denge arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkisi araştırılmıştır. Bu kapsamda ilk olarak durağanlık durumları ADF, PP ve KPSS sınamaları ile araştırılmış, nedensellik analizi için Toda-Yamamoto Testi kullanılmıştır. Seriler arasındaki eşbütünleşme, uzun ve kısa dönem ilişkisi ise Pesaran'ın (et.al. 2001) Sınır Testi yaklaşımına dayalı ARDL modeli kullanılarak araştırılmıştır. Bulgulara göre, bireysel kredilerin cari açığı bir miktar arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tüketici Kredileri, Kredi Kartları, Cari Denge, Nedensellik, Eşbütünleşme

Impact of Consumer Loans and Credit Cards on Current Account Balance

Abstract

The volume of personal loans including housing, car and other consumer loans and credit card debts is growing increasingly in Turkey as well as all over the world in recent years. Current purchasing power increases provided by expected future incomes changes the intensity and demand of goods and services. This demand has a negative impact on foreign trade balance and current account balance.

In this study, we have investigated econometrically the impact of consumer loans and credit cards on the current account balance. The econometric analysis has been made by investigating the log run and short run relationship between the current account balance and the volume of all types of consumer loans by banks (including credit card debts). In this perspective, first we have conducted the stability tests such as ADF, PP and KPSS unit root tests and second the causality test by Toda-Yamamoto. Lastly, the cointegration relationship between these series has been investigated in the long run and the short run by ARDL approach based on the Bounds Test. According to the findings, we have concluded that consumer loans contribute to a minor increase in the current account deficit.

Keywords: Consumer Loans, Credit Cards, Current Account Balance, Causality, Cointegration

¹ Dr., Bu çalışma, V. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi'nde Sunulan Özet Bildirinin Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Halidir.

1. Giriş

Türkiye’de 2002 yılından bu yana kesintisiz olarak her yıl açık veren cari işlemler hesabı, ödemeler dengesinde çok önemli bir yer tutmaktadır. Cari işlemler hesabı açıklarının birçok sebebi bulunmakla birlikte, en net nedeni olarak dış ticaret işlemlerinde ithalatın ihracattan daima yüksek oluşu söylenebilir. Türkiye’nin başta hammadde ve ara malı ithalatı üzere birçok nihai tüketim malında dışa olan bağımlılığı, cari açıkların artmasında ve sürekliliğinde oldukça etkili olmaktadır. Özellikle elektronik gibi katma değerce yüksek ürünlerin ithalatı, dış ticaret hesabında net ihracatı azaltmakta nihayetinde ihracatın ithalatı karşılama oranını düşürmektedir.

Günümüzde, hızla kapitalistleşen ekonomik sistemin de etkileri ile tüketicinin çok üst düzeylere ulaşmasıyla, ülkeler arasındaki mal ve hizmet ticareti hacimce giderek artmaktadır. Tüketim çılgınlığı ile de ifade edilebilecek bu durumun beraberinde birçok riski de getireceği muhakkaktır. Gelirlerinin çok büyük bir kısmını tüketime harcayan insanların tasarruf oranları giderek düşmektedir. Bankacılık sisteminin rekabetçi tutumları ve derinleşen mali yapısı ile kredi olanaklarının eskie kıyasla artmasıyla beraber birçok saik ile tüketiciler daha rahat kredi çekme olanağı bulabilmektedirler. Çekilen krediler ise tüketicilerin çok ileri bir tarihte elde edeceği gelirlerinin önemli bir kısmına ipotek koymaktadır. Bu durum tasarrufları azaltmakta ve borçlanma talebini ise döngüsel olarak artırmaktadır. Bireysel kredilerin bir türü olarak da ifade edilebilecek kredi kartları ise, tüketicileri harcama yapmaya teşvik etmekte, sağladığı ek satın alma gücü sayesinde tüketim talebini artırmaktadır. Tüketicilerin her türlü talebine yurtiçi üretim ile cevap verebilme olanağı mümkün olmadığından, bu talebin belli bir kısmı muhakkak ithal talebini tetikleyecektir. Çalışmada temel olarak bu etkinin düzeyi araştırılmaktadır. Yani bireysel krediler olarak tek başlık altında topladığımız tüketici kredileri ve kredi kartlarının işlem hacmi arttıkça bu durumdan ithalat ve genel ifadesiyle cari denge nasıl etkileneceği incelenmektedir.

2. Kavramsal Çerçeve

Cari işlemler hesabı (Current Transactions Account), ödemeler bilançosu içerisinde en ciddi öneme ve tanınırlığa sahip bir ana hesap kalemidir. Bu

hesap öylesine popülerdir ki, ekonomi eğitimi almayan birçok kişi, cari denge ile ödemeler dengesini, hatta dış ticaret dengesini birbirlerine eşdeğer tutmaktadır. Haklı bir popülariteye sahip olan cari işlemler hesabı, ülkenin milli geliri ile çok yakından ilişkili olup, uluslararası mal ve hizmet ticareti bu kalemde konu alınmaktadır.

Cari işlemler Hesabı, başta dış ticaret işlemleri (ithalat ve ihracat) olmak üzere, görünmeyen işlemler olarak ifade edebileceğimiz borç faiz ödemeleri, turizm, dış seyahat, işçi dövizleri, kar transferleri ve navlun gibi diğer görünmez işlemlerin gelir gider dengesini açıklayan hesaptır (Alkin, 1978: 11). Cari İşlemler Hesabı ya da cari denge ülkenin diğer ülkeler ile kıyası bakımından, “rekabet, verimlilik ve teknolojik ilerleme gibi uzun dönem gelişim eğilimlerini” göstermektedir (Seyidoğlu, 2009: 320).

Bu hesabın açık ya da fazla vermesi birçok makroekonomik değişken için çok önemli bir göstergedir. Cari açık kavramı, bu hesabın gelir ve gider kalemlerinde oluşan dengesizliğe yani hesabın vermiş olduğu açığa dayanmaktadır. O halde cari dengeyi cari işlemler hesabına ait kalemlerde, döviz getiren toplam işlemlerin döviz kaybettiği toplam işlemlere denk olması olarak ifade edebiliriz. En sade ifadesi ile bu işlemler sonucu oluşan açığa cari açık, oluşan fazlaya ise cari fazla adı verilmektedir. Türkiye’nin ödemeler bilançosu kalemlerine bakıldığında, cari açık 2000’li yıllara kadar sorun teşkil etmeyecek düzeylerde denge etrafında dalgalanmış fakat 2001 yılı ile birlikte artış trendine girmiştir. 2009 küresel krizi döneminde cari dengede ciddi bir düşüş yaşanırken krizin etkilerinin ortadan kalkmasıyla birlikte tekrar eski seviyesinden daha yüksek noktalara ulaşmıştır (TCMBEVDS, 2016).

Bankacılık sisteminin sürekli olarak değiştiği ve geliştiği günümüzde, bankacılık ürünleri çeşitlenmekte, bununla beraber kredi hacimleri ve türleri de artmaktadır. Kredi talep eden gerçek yahut tüzel kişinin borçlandığı fonu nerede, ne amaçla ve nasıl kullanacağı hem banka için hem de bankacılık sistemi için oldukça önemlidir. Kredi kullanıcısı şayet birey ise, bu krediye genel olarak tüketici kredisi ya da bireysel kredi, kurumsal bir yapı ise bu krediye ticari kredi ya da kurumsal kredi adı verilmektedir. Bireysel krediler temel düzeyde tüketici kredileri (konut, taşıt ve ihtiyaç kredileri)

ve kredi kartları olarak ayrılmakta, kurumsal (ticari) krediler ise işletme, döviz, tarım, yatırım, ihracat ve sanayi kredileri olarak sınıflandırılmaktadır.

Bireysel bankacılık kapsamında tüketici kredileri, Avrupa ve ABD’de 20. Yüzyılın ikinci yarısında, Türkiye’de ise 1980’lerin sonlarına doğru kullanılmaya başlayan ve bu tarihten itibaren hızla yaygınlaşan bir kredi türüdür. Kredi müşterisinin gerçek bir kişi olduğu, ticari bir amaca yönelik olmayıp mal ve hizmet satın almak gibi bireysel ihtiyaçların giderilmesi amacıyla dönük kısa ve orta vadeli kredilere bireysel krediler ya da tüketici kredileri denilmektedir. Bankalar için emniyetli, akıcı ve verimli bir kredi türü olmasına karşın riski yüksektir (Takan ve Boyacıoğlu, 2013: 181). Bankalar, önceleri bireysel kredilerin finansal karlılık açısından avantajlarını idrak edememiş fakat sonradan bunun ne kadar büyük hacimli ve karlı bir pazar olduğu keşfetmişlerdir. Sadece kredi kartlarının geçmişten bugüne kullanım yaygınlığı düşünüldüğünde bu durumu açıklamaya yetmektedir. Bu kapsamda bireysel bankacılık alanı son yıllarda çok fazla önemsenmekte ve çok hızlı gelişmeler kaydedilmektedir.

Tüketici kredilerinin özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz (Takan ve Boyacıoğlu, 2013: 183).

- Gerçek kişilere ticari amaçlar dışında verilir.
- Cari tüketim harcamaları, dayanıklı tüketim malları, otomobil ve konut gibi tüketim harcamalarına dönük yahut günümüzde eğitim, sağlık ve sigorta primleri finansmanı için de verilmektedir.
- Tüketici kredilerinde tüketicileri korumak amacıyla yasal bir alt yapı bulunmaktadır.
- Tüketici kredileri aylık taksitler halinde ödenmektedir.
- Teminatsız olabildiği gibi, varsa teminat olarak tüketicinin gelecekteki geliri ve malın kendisi olabilir.

Tüketici kredilerini ya da diğer adıyla bireysel kredileri, konut, taşıt ve ihtiyaç kredileri ve ek olarak kredi kartları olarak dört başlık altında açıklamak mümkündür.

Konut kredileri, bankaların hazır konut almak istemesi sebebiyle borçlanmayı göze olan kişilere, belli vade ve koşullarda sunmuş oldukları genellikle orta ve uzun vadeli özel bir bireysel tüketici kredisi türüdür. İpoteğe dayalı bireysel konut kredileri, konut sektörünü fonlamaya yetkili KİT statüsündeki özel mevzuatla kurulmuş bazı bankaların açmış oldukları krediler de konut kredileri içerisinde değerlendirilmektedir (Kaya, 2009: 321). Konut kredileri kendi içinde, konut edindirme ve konut destek gibi farklı farklı isimler altında değerlendirilmektedir. Vadesinin uzun olmasından kaynaklı, geri öde(ye)meme ve paranın zaman değeri, emlak piyasasının istikrarsızlığı gibi unsurlar açısından diğerlerine nispeten riski yüksek kredi gruplarındandır. (Akgüç, 2011: 401)

Türkiye başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin büyük çoğunluğunda, yaşam alanlarının kırsal bölgeden kentlere doğru yönelmesi, konut ihtiyacını ve nihayetinde konut talebini sürekli olarak diri tutmakta, artan bu talep bankacılık sektörü kredi hacmi içindeki bireysel kredilerin içindeki konut kredisinin payının sürekli olarak artırmaktadır. Kişi başına düşen milli gelirin artmasıyla oluşan refah artışıyla birlikte yaşam standartlarını yükseltmek isteyen ev sahipleri de daha konforlu bir eve sahip olmak için konut talebinde bulunabilmektedirler. Bankalar ise, konut sahibi olmak isteyen müşterilerine yasal ve finansal şartlar çerçevesinde, genellikle ipotek karşılığında orta ve uzun vadeli krediler ile finansörlük yapmaktadırlar. Türkiye açısından bireysel kredilerin dağılımı incelendiğinde, konut kredilerinin diğer tüm bireysel krediler içindeki payının son yıllarda sürekli olarak arttığı gözlenmektedir. Zira 1997 yılında %6 civarında olan bu oran, 2014 yılında %24'lere ulaşmıştır (TBB, 2015b). Bu durum konut kredilerin önemine vurgu yapmaktadır.

Taşıt kredileri, ticari amaç olmaksızın, sıfır ya da ikinci el, yerli ya da yabancı üretim binek türü motorlu taşıt satın almak isteyen müşterilerine, belli koşul (model ve araç cinsi ile ilgili kısıtlar konulabilir) ve vadede sunulan genellikle kısa ve orta vadeli özel bir bireysel tüketici kredisi türüdür. Bazen satıcı firmalar ile bankalar işbirliği yapabildiği gibi çoğunlukla bireysel talebe dayalı bir kredi türüdür.

Şahsi teminat ve araç rehni gibi kredi unsurları dikkate alınarak, sıfır km araçlar için KDV ve

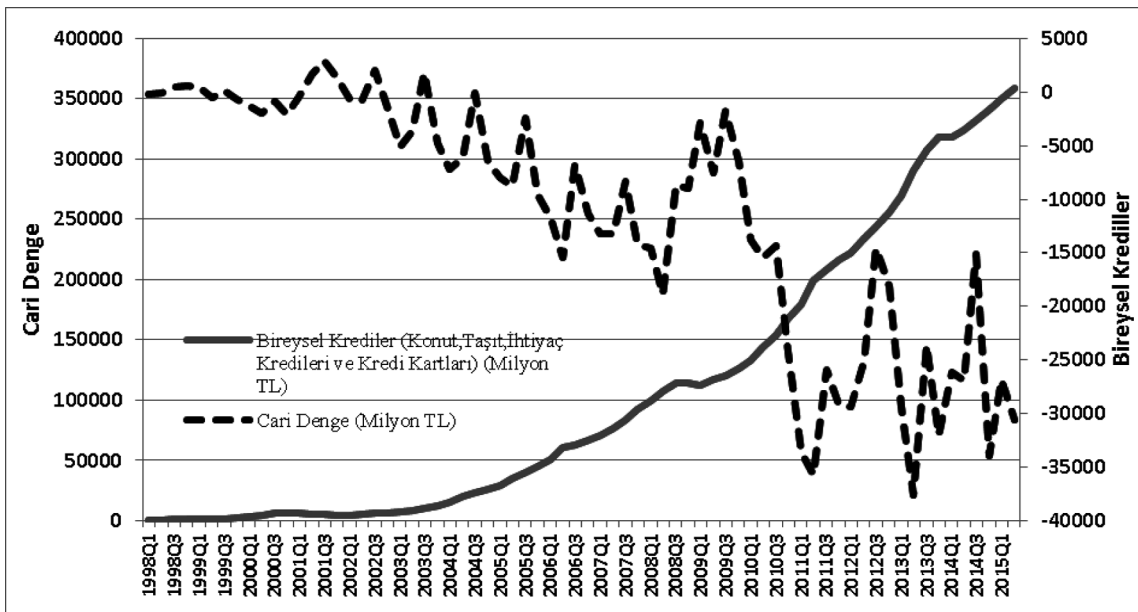
ÖTV dâhil olmak üzere fiyatının % 75-%100'ne kadar, ikinci el araçlar için ise, TSB (Türkiye Sigorta ve Reasürans Şti.Birliği) tarafından yılda dönem için belirlenen araç sigorta değerinin % 75-%100'ne kadar kullanılan bireysel kredi türüdür (Şakar, 2009: 200). Türkiye'de konut kredilerinin aksine, taşıt kredilerin toplam bireysel krediler içindeki payı giderek azalmaktadır. 1997'de %56,7 olan bu oran, 2014 yılı itibariyle %5,09'a kadar gerilemiştir (TBB, 2015a). Bu rakamlar hane halklarının alım gücünün arttığı ya da küresel anlamda otomotiv sektöründe yaşanan rekabetin sonucu olarak araçların görece daha ucuzladığı şeklinde yorumlanabilir.

Bireysel ihtiyaç kredileri, diğer bireysel kredilerden herhangi bir guruba dâhil edilemeyen, ticari bir amaca dönük olmayan ve talep eden gerçek kişinin mal ve hizmet alımını desteklemek amacıyla tahsis edilen kredilerdir (Kaya, 2014: 321). Genellikle vadesi diğer kredi türlerine nispeten daha kısa, faiz veya komisyon bedeli daha yüksek olan bu kredi türü kullanım limiti anlamında da gelirin belli bir katı ile sınırlandırılmıştır. Kredili mevduat hesabı, onarım ve dekorasyon kredileri, eğitim kredileri, kariyer kredileri, kişisel gelişim ve hobi kredileri, evlilik kredileri, faturalı alışveriş kredileri, tatil kredileri, inşaat tamamlama kredileri ve herhangi bir ihtiyacın giderilmesine dönük ihtiyaç kredileri bireysel ihtiyaç kredilerinden bazılarıdır.

Bahsi geçen kredilerin adından da anlaşılacağı üzere, ihtiyacın cinsine göre herhangi bir konuda kredi imkânı, belli kurallar ile sınırlandırılmış kredilerin genel adıdır diyebiliriz. Sayılan türlerine ek olarak kredi kartları da bu kategoride değerlendirilmektedir. Fakat günümüzde kredi kartlarının yaygınlığı ve kredi hacimleri dikkate alındığında, ayrı bir başlık altında incelenmesi daha makul olacaktır düşüncesiyle devam eden başlıkta izah edilmiştir.

Bireysel (tüketici) krediler kapsamında da değerlendirilebilecek olan kredi kartları nakdi ve gayri nakdi kredi türlerini ihtiva eden bir kredi türüdür. Kullanılmayan fakat kullanıma hazır limit dahilinde gayrinakdi bir kredi olan kredi kartları, yapılan harcamalar kapsamında nakdi bir kredidir (Yetim, 1997: 77). İlk örneklerine ABD'de rastlanan kredi kartları Türkiye'de ilk olarak 1968 yılında kullanılmaya başlamıştır (Takan ve Boyacıoğlu, 2013: 189). Teknolojik gelişmeler paralelinde hızla yaygınlaşan kredi kartlarının sayısı 2015 yılı sonlarında 57.5 milyon adedi geçmiş bulunmaktadır (BKM, 2015). Sayıları ve işlem hacimleri sürekli olarak artan kredi kartları tüketicilerin harcama ve nakit para bulundurma alışkanlıklarına da etki etmektedir. Buna ek olarak enflasyondan işsizliğe, dış ticarettten turizme kadar birçok makroekonomik değişkenleri de etkilemektedir (Kaya, 2009).

Grafik 1: Türkiye'de Bireysel Krediler ve Cari Denge

3. Literatür Araştırması

Literatürde son yıllarda kredi hacminin nedenleri, finansal sonuçları, kredi balonları ve kredilerin diğer makroekonomik değişkenlerle ilişkileri ile ilgili ulusal ve uluslararası çok sayıda akademik çalışma yer almaktadır.¹ Zira ekonominin iç ve dış dengesi üzerinde kredilerin çok ciddi etkileri bulunmaktadır. Şüphesiz kredilerin en çok etkilediği makroekonomik değişkenlerin başında GSYH (büyüme) ve cari denge gelmektedir.² Küresel anlamda cari dengesizliklerin giderek arttığı son yıllarda, cari dengesizler genel olarak açıklar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu sebeple akademik çalışmalarda çoğunlukla ABD, Yunanistan ve Türkiye gibi cari açıkların kronikleştiği ülkeler ele alınmakta ve nedenleri anlaşılmasına çalışılmaktadır (Akçayır, 2016: 43).

Ampirik bulgular üzerinden cari açıkların nedenlerinin analiz edildiği çalışmaların büyük çoğunluğunda toplam kredi hacminde yaşanan genişlemelerin cari dengeyi bozucu etkiler yaptığı sonucuna ulaşılmaktadır.³ Spesifik olarak bireysel kredileri ele alan çalışmaların sayısı az olsa da, literatürde farklı yönleriyle yer almaktadır. Tiryaki'ye (2014) göre, ekonomik büyüme üzerindeki etkisi göz ardı edilmemek suretiyle bireysel (tüketici) kredi olanaklarının daraltılması cari dengeyi iyileştirebilmektedir. Saçık ve Karaçayır (2014) bireysel kredi türlerinde meydana gelecek bir artışın, cari dengeye olumsuz etkisini ampirik olarak ortaya koymuştur. Sandalcılar ve Altınır (2014) cari denge ile bireysel krediler arasındaki nedensellik ilişkisine dikkat çekerken, Kılıç (2015) ihtiyaç, konut, taşıt kredilerinin ithal talebi üzerinden cari açığı artırdığını ifade etmektedir.

4. Ampirik Analiz

4.1. Değişkenler, Veri Seti ve Model

Bu çalışmada 1998Q1-2015Q2 dönemleri için Türkiye'de bankacılık sistemine ait bireysel krediler ve kredi kartlarının cari denge üzerine etkisi ekonometrik yöntemler ile araştırılmıştır. Ekonometrik analiz için kullanılan verilere ait detaylı bilgiler aşağıda verilmiştir.

Tablo 1: Veri Setine İlişkin Ayrıntılar

Değişken	Kaynak	Veri Aralığı	Açıklama
Bireysel Krediler ve Kredi Kartları	TCMB EVDS	1998Q1-2015Q2	Bireysel Krediler (Konut, Taşıt ve Diğer İhtiyaç Kredileri) ile Bireysel Kredi Kartlarına Ait Harcamaların Toplamıdır. (Milyon TL)
Cari İşlemler Hesabı Dengesi			Ödemeler Dengesi Analitik Sunum 6. El Kitabı (Milyon\$) Aynı döneme ait USD alış satış ortalamalarına göre Milyon TL dönüşümü yapılmıştır.
Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla			GSYH 1998 Sabit Fiyatlarıyla (Bin TL) [Burada seri değerleri 1000'e bölünerek Milyon TL dönüşümü yapılmıştır.]

1 Hilbers vd. (2005), Mendoza ve Terrones (2008), Schularick ve Taylor (2009), Ceylan ve Durkaya (2010), Elekdağ ve Wu (2011), Kavcıoğlu (2012), Çamoğlu ve Akıncı (2012), Lane ve McQuade (2013), Kara vd. (2013), Tandoğan ve Özyurt (2013), Vurur ve Özen (2013), Mercan (2013), Işık (2014), Yiğitbaş (2014), Kanberoğlu (2014), Göçer (2015)

2 Hepaktan ve Çınar (2012), Songur ve Yaman (2013), Adıgüzel (2014), Doğan (2014)

3 Biztisz vd. (2008), Brissimis vd. (2010), Togan ve Berument (2011), Ertuğrul vd. (2013), Göçer vd. (2013), Saito vd. (2013), Akbaş vd. (2014), Gacener vd. (2014), Ağazade S. (2014)

Modelin anlamlı ve güvenilir olması için tüm serilere Milyon TL (□) dönüşümü yapılmıştır. Serilerde bazı uç değerlerin (outlier) etkisinden arındırmak amacıyla logaritmaları alınmak istenmiş fakat cari denge serisinin negatif değerler içermesi nedeniyle uygulanamamıştır. Bu sorun, serileri GSYH'ya bölerek giderilmiştir. Bu mantık ile çalışmada model;

$$CD_t = \beta_0 + \beta_1 KRE_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

şeklinde kurulmuştur.

Modelde, CD ; cari dengenin GSYH'ya oranını, KRE , bireysel kredilerin ve kredi kartlarının GSYH'ya oranını, β_0 (sabit terimi), β_1 (eğim katsayısı) tahmin edilecek parametreleri ve ε_t ; hata terimleri serini ifade etmektedir.

4.2. Yöntem

Çalışmada, önce “ CD ” ve “ KRE ” serileri TRAMO/SEATS metodu ile mevsimsel etkilerden arındırılmıştır. Serilerin birim kök içerip içermedikleri yani durağanlıkları genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) (1979), Phillips-Perron (PP) (1988) ve

Kwiatkowski, Phillips, Schmidt ve Shin (KPSS) (1992) birim kök testleri ile araştırılmıştır. Değişkenler arasındaki etkileşimin varlığı ve yönü Toda-Yamamoto (1995) nedensellik analizi ile belirlenmiştir. Yine seriler arasındaki eşbütünleşmenin varlığı, Pesaran vd. (2001) sınır testi (bounds test) yaklaşımı ile test edilmiştir. Modelin uzun ve kısa dönem analizleri sınır testi yaklaşımına dayalı ARDL yöntemiyle irdelenmiştir.

4.3. Ampirik Bulgular

Ekonometrik yöntemler ile elde edilen bulgular bu kısımda açıklanmıştır. Bölümün başında da söylendiği gibi, seriler ilk olarak mevsimsel etkilerden arındırılmış, tüm analizlerde bu seriler kullanılmıştır. Daha sonra sırasıyla durağanlık sınamaları, nedensellik analizi, eşbütünleşme testi, kısa ve uzun dönem analizleri yapılmıştır.

4.3.1. Birim Kök Testleri (Durağanlık Sınamaları)

“ CD ” ve “ KRE ” serilerinin birim kök içerip içermediklerine ilişkin ADF, PP ve KPSS istatistikleri sonuçları Tablo 2.'de rapor edilmiştir.

Tablo 2: Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	ADF Test İstatistiği		Phillips-Perron Test İstatistiği		KPSS LM Test İstatistiği		
	Düzye	Birinci Fark (Δ)	Düzye	Birinci Fark (Δ)	Düzye	Birinci Fark (Δ)	
CD	-3.55 [1]**	-3.26[8]**	-3.21 [0]***	-8.37[7]*	0.07 [5]*	0.05[6]*	
KRE	-2.16 [1]	-4.31[0]*	-2.09 [4]	-4.29 [1]*	0.19 [6]**	0.24 [4]*	
Anlamlılık Düzeyi #	%1	-4.071006	-3.511262	-4.063233	-3.505595	0.216000	0.739000
	%5	-3.464198	-2.896779	-3.460516	-2.894332	0.146000	0.463000
	%10	-3.158586	-2.585626	-3.156439	-2.584325	0.119000	0.347000

Not: Testlerin düzey değerlerinde sabitli ve trendli modeller, birinci farklarında ise sabitli modeller kullanılmıştır. Parantez içindeki değerler, [], ADF için AIC tarafından belirlenen optimum gecikme uzunluğu, PP ve KPSS için ise Newey-West band genişliğidir. *, %99 güven aralığını **, %95 güven aralığını ***, ise %90 güven aralığını ifade etmektedir. # ADF ve PP için Mackinnon (1996) kritik değerleri, KPSS için Kwiatkowski et. al. (1992, Table 1) kritik değerleri kullanılmıştır.

Tablo 3. : Serilerin Durağanlık Durumları

Değişkenler	ADF Testi		PP Testi		KPSS Testi	
	Durum	Anlamlılık Düzeyi	Durum	Anlamlılık Düzeyi	Durum	Anlamlılık Düzeyi
CD	I(0)	%5	I(0)	%10	I(0)	%1
KRE	I(1)	%1	I(1)	%1	I(0)	%5

Tablo 2’de yer alan birim kök test sonuçlarına göre serilerin entegre düzeyleri ve anlamlılık düzeyleri Tablo 3’de özetlenmiştir. Bu duruma göre, seriler $I(0)$ ve $I(1)$ ’in farklı birer kombinasyonları ile ifade edilebilir. Sadece PP sonuçları baz alındığında eşbütünleşme analizinde Engle-Granger ya da Johansen eşbütünleşme testlerini kullanmak mümkündür. Fakat bu tabloya göre kullanılacak en güvenilir yöntem Pesaran vd.(2001) çalışmasında önerdiği sınır testi (bounds test) yaklaşımıdır. Zira bu yöntemle göre, serilerin entegrasyon düzeyleri herhangi bir ön koşul olmamaktadır.

Çalışmada öncelikle seriler arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığı test edilecek ardından eşbütünleşme analizi yapılacaktır.

4.3.2. Toda-Yamamoto (1995) Nedensellik Testi

Seriler arasındaki nedenselliğin varlığı ya da etkileşimin yönü, Granger (1969) nedensellik analizinin bazı noktalarda geliştirilmiş bir hali olan Toda

ve Yamamoto (1995) tarafından geliştirilen nedensellik testi ile incelenecektir. Toda-Yamamoto (1995) testinin en önemli avantajı test edilen serilerin, durağanlık düzeyleri ile ilgili bir ön koşul olmamasıdır. Ayrıca serilerin düzey değerleri üzerinden hiçbir bilgi kaybı olmadan analiz imkânı sağlanması, Granger (1969) testine kıyasla daha güvenilir sonuçlar ortaya koyabilmektedir. (Çil Yavuz, 2006).

Nedensellik analizi için ilk olarak VAR modeli kurularak optimum gecikme uzunluğu tercihen seçilmiş bir bilgi kriteri aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Maksimum gecikme uzunluğu 6 seçilmek kaydıyla, en ideal gecikme uzunluğu için bilgi kriterleri tarafından FPE ve AIC’ye göre 2, SIC, HQ ve LR’ye göre ise 1 önerilmiştir. Ayrıca, bu önerilerden hangisinin dikkate alınacağı ile ilgili bir diğer önkoşul ise otokorelasyon ve değişen varyans sorunu içermemesidir. Bu durumda, VAR modelinin farklı gecikme uzunlukları için otokorelasyon LM testi ve White değişen varyans test istatistiklerinin gösteren tablo önem arz etmektedir.

Tablo 4. Optimum Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SIC	HQ
0	151.8932	NA	3.17e-05	-4.684164	-4.616699	-4.657586
1	376.3083	427.7913*	3.23e-08	-11.57214	-11.36974*	-11.49240*
2	381.0341	8.713189	3.16e-08*	-11.59482*	-11.25749	-11.46193
3	382.2211	2.114284	3.45e-08	-11.50691	-11.03465	-11.32086
4	383.0955	1.502847	3.82e-08	-11.40923	-10.80205	-11.17003
5	386.1283	5.023053	3.95e-08	-11.37901	-10.63689	-11.08665
6	387.5472	2.261397	4.30e-08	-11.29835	-10.42130	-10.95284

LR: LR Test İstatistiği

FPE: Son Tahmin Hatası

AIC: Akaike Bilgi Kriteri

SIC: Schwarz Bilgi Kriteri

HQ: Hannan-Quinn Bilgi Kriteri

Tablo 5: Otokorelasyon ve Değişen Varyans Testi Sonuçları

Gecikme Uzunluğu (p)	Otokorelasyon Testi		White Değişen Varyans Testi	
	LM-Test İstatistiği	Olasılık Değeri	χ^2 -Test İstatistiği	Olasılık Değeri
1	9.191	0.056	11.659	0.473
1+1=2 ($p+d_{\max}$)	3.293	0.509	21.251	0.624
3	0.856	0.931	35.895	0.474

Gecikme uzunlukları ile ilgili otokorelasyon ve değişen varyans istatistikleri tabloda verilmiştir. Bu sorunların, SIC tarafından belirlenen gecikme uzunluğu “1”dir. Toda-Yamamoto nedensellik tes-

ti için en ideal “p” 1’dir. Birim kök sınamaların ise serilerin entegre düzeyleri, $I(0)$ ya da $I(1)$ olduklarından “ $d_{\max}=1$ ” dir.

Tablo 6. : Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları

H ₀ Hipotezi	χ^2 İstatistiği	Olasılık Değeri	Karar
“CD” , “KRE”nin Nedeni Değildir.	4.412	0.035	H₀ Red: Cari Açık Bireysel Kredilerin Nedenidir.
“KRE” , “CD”ın Nedeni Değildir.	2.653	0.103	H₀ Kabul: Bireysel Krediler Cari Açığın Nedeni Değildir.

Not: En uygun gecikme uzunluğu olarak; SC, HQ ve LR kriterlerine göre 1 olarak belirlenmiş, $d_{max}=1$ olduğundan $P+d_{max} = 2$ gecikme uzunluğu baz alınarak MWald testi uygulanmıştır.

O halde nedensellik için “ $p+d_{max}=1+1=2$ ” gecikme uzunluğu için MWald (Modified Wald) testi uygulanacaktır. Aşağıda nedensellik test sonuçları rapor edilmiştir. Bulgulara göre, cari dengeden bireysel kredilere bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

4.3.3. Pesaran (2001) Sınır Testi

Pesaran vd. (2001) sınır testi yaklaşımında ilk olarak, aşağıda çalışmaya uyarlandığı şekliyle kısıtlanmamış bir hata düzeltme modeli (UECM) kurulur.

$$\Delta CD_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} \Delta CD_{t-i} + \sum_{i=1}^m \alpha_{2i} \Delta KRE_{t-i} + \beta_1 CD_{t-1} + \beta_2 KRE_{t-1} + u_t \quad (2)$$

Modelde “CD” rumuzu, CD/GSYH serisini, “KRE” rumuzu ise, KREDİ/GSYH serisini ifade ederken, m ; tercihen AIC ile belirlenmiş en uygun gecikmeyi ve u_t ise hata terimini ifade etmektedir.

Pesaran vd. (2001) ve Narayan'nın (2005) belli olasılıklar için belirttiği alt ve üst kritik değerler ve elde edilen F istatistik değeri Tablo 7'de verilmiştir.

Bu model için sıfır hipotezi ve alternatif hipotez aşağıdaki gibidir.

H₀: Seriler arasında uzun dönem ilişkisi yoktur.

H₁: Seriler uzun dönemde eşbütünleşiktir.

Tablo 7'de rapor edilen F istatistik değerinin Pesaran'a (vd. 2001) göre %99, Narayan'a (2005) göre ise %95 olasılıkla üst kritik değerlerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. O halde boş (H₀) hipotez reddedilebilir. Yani değişkenler eşbütünleşik olup; uzun dönemde birlikte hareket etmektedirler.

4.3.4. Uzun Dönem Analizi

Eşbütünleşme ilişkisinin varlığının ardından sınır testi yaklaşımının ikinci aşamasında, gecikmesi dağıtılmış otoregresif model (ARDL) sayesinde uzun dönem katsayıları belirlenecektir. Uzun dönem analizi için aşağıda çalışmaya uyarlanmış ARDL modeli kurularak EKK yöntemi ile tahmin edilmiştir.

$$CD_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^x \alpha_{1i} CD_{t-i} + \sum_{i=0}^y \alpha_{2i} KRE_{t-i} + u_t \quad (3)$$

Tablo 7. : Sınır Testi Sonuçları

Hesaplanan F-İstatistik Değeri (Açıklayıcı değişken sayısı 1 ve gözlem sayısı 70).	Pesaran vd. (2001) Kritik Değerleri			Narayan (2005) Kritik Değerleri		
	Anlamlılık Düzeyi	I(0) (Alt Sınır)	I(1) (Üst Sınır)	Anlamlılık Düzeyi	I(0) (Alt Sınır)	I(1) (Üst Sınır)
8.7536	10%	4.94	5.58	10%	6.67	6.67
	5%	3.62	4.16	5%	8.37	8.37
	1%	3.02	3.51	1%	12.24	12.24

Not: Alt ve üst kritik değerler için Pesaran vd. (2001: 300) ve Narayan (2005: 1988) bakınız.

m; bağımlı değişkenin otokorelasyonsuz gecikme uzunluğu, x; bağımsız değişkenin y; açıklayıcı değişkenin otokorelasyonsuz gecikme uzunluğu olup, tercihen AIC'nin minimum olması durumu aranarak Kamas ve Joyce'un (1993) öne sürdüğü teknik ile ARDL(x,y) modeli kurulmuş olur (Peker ve Göçer, 2010).

ARDL modelinin maksimum gecikme uzunluğu 5 alınarak AIC kriterinin yardımı ile tahmin edilmiş

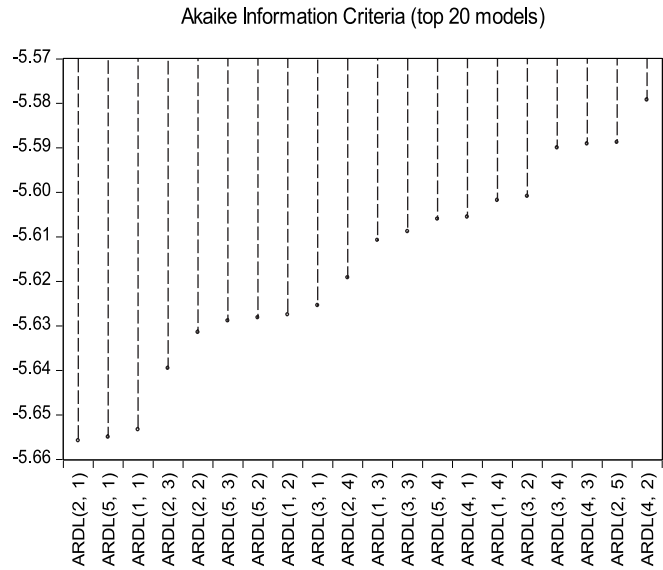
ve otokorelasyon sorunu olmayan en uygun modelin ARDL(2,1) olduğuna karar verilmiştir. Tablo 8. ve Grafik 2.'ye bakıldığında, uzun dönem analizi için ARDL(2,1) modelinin en uygun model olduğu görülebilmektedir.

En uygun model olduğu AIC ile önerilen ARDL (2,1) modelinin test istatistikleri ve uzun dönem analizi sonuçları tablo 9'da rapor edilmiştir.

Tablo 8 : Uzun Dönem Analizi İçin En Uygun 30 Modelin Sıralanması

AIC	Model	AIC	Model
-5.655813	ARDL(2, 1)	-5.60091	ARDL(3, 2)
-5.654987	ARDL(5, 1)	-5.58999	ARDL(3, 4)
-5.653318	ARDL(1, 1)	-5.5891	ARDL(4, 3)
-5.639587	ARDL(2, 3)	-5.58881	ARDL(2, 5)
-5.631483	ARDL(2, 2)	-5.57924	ARDL(4, 2)
-5.628892	ARDL(5, 3)	-5.57764	ARDL(1, 5)
-5.628221	ARDL(5, 2)	-5.57582	ARDL(5, 5)
-5.627561	ARDL(1, 2)	-5.56911	ARDL(4, 4)
-5.625435	ARDL(3, 1)	-5.56001	ARDL(3, 5)
-5.619191	ARDL(2, 4)	-5.53841	ARDL(4, 5)
-5.61079	ARDL(1, 3)	-5.44437	ARDL(2, 0)
-5.608822	ARDL(3, 3)	-5.43696	ARDL(1, 0)
-5.606036	ARDL(5, 4)	-5.41373	ARDL(3, 0)
-5.605553	ARDL(4, 1)	-5.41186	ARDL(5, 0)
-5.60181	ARDL(1, 4)	-5.39467	ARDL(4, 0)

Grafik 2: En iyi 20 Modelin AIC Sıralaması

Tablo 9: ARDL (2,1) Uzun Dönem Analizi

Değişken	Katsayı	t-istatistiği (Olasılık)
CD_{t-1}	0.681767	6.635305 (0.00)
CD_{t-2}	-0.160517	-1.947642 (0.05)
KRE	-0.594815	-3.391479 (0.00)
KRE_{t-1}	0.559162	3.328464 (0.00)
Sabit	-0.001621	-0.569345 (0.05)
Uzun Dönem Katsayıları		
KRE	-0.074472	-7.085208 (0.00)
Sabit	-0.003387	-0.556266 (0.58)
Tanımsal Testler		
$R^2=0.810$	$\bar{R}^2 = 0.798$	$JB_{norm.} = 4.05 (0.13)$ [Jarque-Bera Normal Dağılım İstatistiği]
$F_{ist.} = 67.18 (0.000)$		$\chi^2_{WDV} = 11.13 (0.67)$ [White Değişen Varyans]
$DW_{ist.} = 2.017$ [Durbin-Watson İstatistiği]		$\chi^2_{BGAB}(2) = 2.47 (0.289)$ [Breusch-Godfrey Otokorelasyon LM Testi]
$ARCH LM (1) = 0.219 (0.63)$		

Elde edilen uzun dönem katsayılarını modele yerleştirdiğimizde;

$$CD = -0.003387 + -0.074472.KRE \quad (4)$$

sonucu ortaya çıkmaktadır.

Elde edilen uzun dönem katsayı sonuçlarına göre, tüketici kredilerini ve kredi kartlarını içine alan bireysel kredilerin GSYH içindeki payının %100 artması, cari dengenin GSYH içindeki payını negatif yönde yaklaşık % 7.45 oranında artırdığı sonucu çıkarılabilmektedir.

Tablo 10 : Kısa Dönem Analizi İçin En Uygun 30 Modelin Sıralanması

AIC	Model	AIC	Model
-5.701357*	ARDL(4, 1)	-5.632926	ARDL(5, 4)
-5.694305	ARDL(4, 2)	-5.630819	ARDL(2, 5)
-5.686099	ARDL(5, 1)	-5.627093	ARDL(3, 3)
-5.68014	ARDL(5, 2)	-5.623263	ARDL(2, 4)
-5.67632	ARDL(4, 3)	-5.622553	ARDL(4, 5)
-5.666528	ARDL(2, 1)	-5.608571	ARDL(5, 5)
-5.665105	ARDL(1, 1)	-5.602637	ARDL(1, 4)
-5.66456	ARDL(2, 2)	-5.600124	ARDL(3, 5)
-5.66364	ARDL(5, 3)	-5.595892	ARDL(3, 4)
-5.657073	ARDL(1, 2)	-5.585389	ARDL(1, 5)
-5.653399	ARDL(2, 3)	-5.52141	ARDL(2, 0)
-5.645269	ARDL(4, 4)	-5.512026	ARDL(1, 0)
-5.640171	ARDL(3, 2)	-5.497374	ARDL(3, 0)
-5.639988	ARDL(3, 1)	-5.482948	ARDL(4, 0)
-5.633882	ARDL(1, 3)	-5.453468	ARDL(5, 0)

*Tabloda belirtilen modeller AIC (Akaike Bilgi Kriteri) göre en küçükten en büyüğe doğru sıralanmış ve kısa dönem analiz için en uygun modelin en küçük AIC değerine sahip ARDL(4,1) modeli olarak seçilmesine karar verilmiştir. Bu modele ait kısa dönem katsayıları ve test istatistikleri aşağıda rapor edilmiştir.

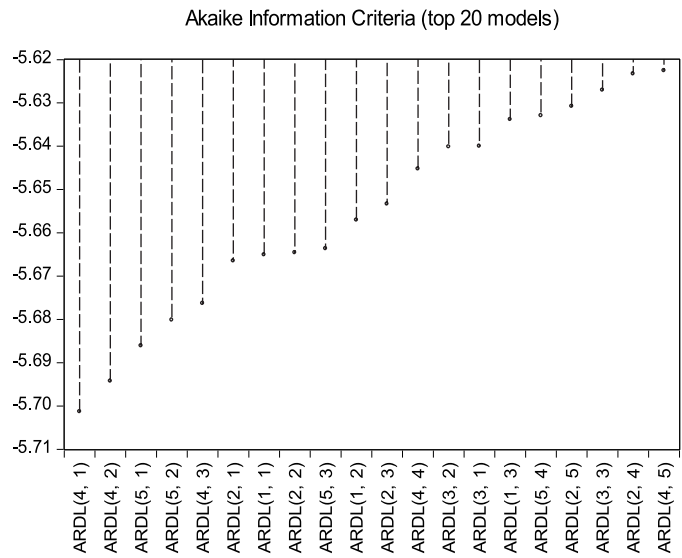
Kısa dönem analizinde amaç, ECT_{t-1} hata düzeltme teriminin bir gecikmeli değerinin çalışıp çalışmadığının araştırılmasıdır. Bu mekanizmanın çalışması demek, " α_1 " katsayısının negatif ve istatistiksel olarak kabul edilebilir düzeyde anlamlı ol-

4.3.5. Kısa Dönem Analizi

"CD" ile "KRE" değişkenleri arasındaki kısa dönem ilişki, aşağıda verilen model ile Pesaran (2001) sınır testine dayalı ARDL hata düzeltme modeli ile araştırılmıştır.

$$\Delta CD_t = \alpha_0 + \alpha_1 ECT_{t-1} + \sum_{i=1}^x \alpha_{2i} \Delta CD_{t-i} + \sum_{i=0}^y \alpha_{3i} \Delta KRE_{t-i} + u_t \quad (5)$$

Grafik 3: En iyi 20 Modelin AIC Sıralaması

ması demektir. Burada da uzun dönem analizinde yapılan yöntem ile "x" ve "y" düzeylerinin tercihen seçilmiş bir bilgi kriteri ile tespiti, model seçimi için çok önemlidir.

Tablo 11 : ARDL (4,1) Kısa Dönem Analizi

Değişken	Katsayı	t-istatistiği (Prob.)
ΔCD_{-1}	1.012925	5.251808 (0.00)
ΔCD_{-2}	-0.134248	-1.262905 (0.21)
ΔCD_{-3}	0.127230	1.835758 (0.07)
ΔCD_{-4}	0.246792	2.217074 (0.03)
ΔKRE	-0.593264	-3.481743 (0.00)
ΔKRE_{t-1}	0.719763	5.118438 (0.00)
Hata Düzeltme Terimi _{t-1}	-1.423212	-5.974699 (0.00)
Sabit	-0.001967	-1.072660 (0.28)
Tanımsal Testler		
$R^2=0.428$	$\chi^2_{BGAB}(2)=0.974$	(0.6142)
$R^2 = 0.357$	$\chi^2_{WDV}=30.99$	(0.6621)
$F_{ist.}=6.098$	$DW_{ist.}=1.949$	(0.000)

Hata düzeltme teriminin katsayısı negatif ve anlamlı olduğundan, hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır. Narayan ve Symth (2006: 339) hata düzeltme teriminin katsayısının -1'den küçük olması durumunda kısa dönemde ortaya çıkan sapmalar belli bir süre sonra uzun dönem ilişkisine dalgalanarak yaklaştığını ifade etmektedir. Yani uzun dönem analizi sonuçlarının güvenilirdir. Hata düzeltme teriminin katsayısını dikkate alarak, $1/1.423212 \approx 0,70$ olduğundan yaklaşık olarak 0,7 dönem (Çeyrek Yıl) sonra, yani yaklaşık 2 ay (63 gün) sonra sapmalar tamamen ortadan kalkmaktadır.

5. Sonuç

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tüketimin niteliği ve algısı değişmiş, küçük işletmelerin yerini AVM'ler hızla almaya başlamıştır. Son yıllarda kişi başına düşen gelir düzeyinde eksiye nazaran yaşanan ciddi oranlı artış, hanehalklarının tüketim davranışlarını da değiştirmiştir. Tüketimi ayakta tutan ve canlandıran bireysel krediler ve kredi kartları GSYH üzerinde pozitif etkiler de oluşturmaktadır. Fakat tüketim talebi artan ürünlerin tamamı ülke içinden karşılanamadığından bir kısmı yurtdışından ithal edilmektedir. Özellikle katma değerce yüksek fiyatlı ürünlerin (otomobil, PC, TV, akıllı telefon vs.) ithalinin doğal sonucu olarak, net ihracat azalmakta ve cari açıklar artmaktadır. Çalışmada, bu etkinin düzeyinin ne olduğu araştırılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, konut, taşıt ve ihtiyaç kredilerini ve kredi kartlarını içine alan bireysel kredilerin GSYH içindeki payının %100 oranında artması, cari açıkların GSYH içindeki payını % 7.45 oranında artırmaktadır. Bireysel krediler ülke üretimini ve ekonomik büyümesini pozitif yönde etkilemektedir. Fakat ampirik sonuçlara göre, cari açığın GSYH oranının % 7.45 olması, dış ticaret açığının bir kısmının bu kredilerden kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Yani cari açıktaki artış, GSYH'deki artıştan daha fazladır. Bunun anlamı ithalatta bazı mal ve hizmetler için dışa olan bağımlılığımız yüksektir. Burada ayrıca Türkiye'de 2011 yılında BDDK ve TCMB'nin kredi kartları ile ilgili taksit kısıtlamalarını içeren düzenlemelerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Zira bu kısıtlamalar tüketim talebini bir miktar azaltmıştır. Cari açığı etkileyen birçok sorundan bahsetmek mümkündür. Bireysel kredilerin cari açıktaki bir etkisinin olduğu mutlak bir gerçek olup, tek başına ciddi bir paya sahip olmadığı görülmektedir. Diğer bir taraftan bireysel kredilerin sürekli artan hacmiyle ileride bu payın artması muhtemeldir. Bu açıdan bu tip kredilerin ve kredi kartlarının bankacılık disiplini ile takip edilmesi ve sürekli olarak ihtiyatlı davranılması makroekonomik dengeler açısından oldukça önemlidir.

Kaynakça

ADIGÜZEL, U. (2014). Türkiye'de Cari Açığın Asimetrik Davranışının Analizi Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 2014, Cilt: 7, Sayı: 2, s.61-74.

- AĞAZADE, S. (2014). *Tüketici Kredilerine Yönelik Sınırlama Türkiye'nin Cari Açık Sorununa Çözüm Olur mu? Doğrusal Dışı Bir Koentegrasyon Analizi Bankacılar Dergisi, Sayı 91, 46-54.*
- AKBAŞ, Yusuf E., ŞENTÜRK, M. ve SANCAR, C. (2013). *Testing for Causality between the Foreign Direct Investment, Current Account Deficit, GDP and Total Credit: Evidence from G7. Panoeconomicus, 6, ss.791-812.*
- AKÇAYIR, Ö. (2016). *Cari Açıkların Nedenleri Ve Finansman Kalitesi Çerçevesinde Türkiye Analizi. Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal, (7), 26 - 49.*
- AKGÜÇ, Ö. (2011). *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi Arayış Basım ve Yayıncılık, Genişletilmiş 9.Baskı, İstanbul.*
- ALKIN, E. (1978). *Uluslararası Ekonomik İlişkiler İstanbul Üniversitesi Yayını, Elektronik Ofset, İstanbul.*
- BIZTIS, G.P., JOHN M. ve PAPAZOGLU, C. (2008). *The Determinants of The Greek CurrentAccount Deficit: The EMU Experience. Journal of International and Global Economic Studies, 1(1), 105-122.*
- BKM (Bankalar Arası Kart Merkezi), (Erişim Tarihi: 01.10.2015) <www.bkm.com.tr>
- BRISSIMIS, S.N., HONDROYIANNIS, G., PAPAZOGLU, C., TSAVEAS, N.T. ve VASARDANI, M.A. (2010). *Current Account Determinants and External Sustainability in Periods of Structural Change. ECB Working Papers, No: 1243, September.*
- CEYLAN, S., ve DURKAYA, M. (2010). *Türkiye'de Kredi Kullanımı-Ekonomik Büyüme İlişkisi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24(2).*
- ÇAMOĞLU, S. M., ve AKINCI, M. (2012). *Türkiye'de Sektörel Banka Kredilerinin Gelişimi: Bir Zaman Serisi Analizi. Yönetim ve Ekonomi. Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 193-210.*
- ÇİL YAVUZ, N. (2006). *Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma Ve Nedensellik Analizi, Doğu Üniversitesi Dergisi, 7 (2) 2006, 162-171.*
- DICKEY, D. and FULLER, W. A. (1979). *Distribution of the Estimates for Autoregressive Time Series with a Unit Root, Journal of the American Statistical Association , 74: 427-431.*
- DOĞAN, E. (2014). *Küresel Kriz, Cari Açık ve Türkiye. III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı – III, 15-18 Mayıs, Sakarya, 171-184.*
- ELEKDAĞ, S. and WU, Y. (2011). *Rapid Credit Growth: Boon or Boom-Bust? IMF Working Paper, October WP/11/241.*
- ERTUĞRUL, H.M., GERNI, C. and KARAMOLLAOĞLU, N.T., (2013). *A Dynamic Investigation of the Impact of Credit Growth on the Current Account of Turkey. SSRN: http://ssrn.com/abstract=2349545*
- GACENER ATIŞ, A., & SAYGILI, F. (2014). *Türkiye'de Kredi Hacmi ve Cari Açık İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. Business & Economics Research Journal, 5(4).*
- GÖÇER, İ. (2013) *Türkiye'de Cari Açığın Nedenleri, Finansman Kalitesi ve Sürdürülebilirliği: Ekonometrik Bir Analiz. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, Nisan 2013, 8(1),213-242*
- GÖÇER, İ. (2015). *Bankacılık Sektörü Kredi Hacmi Genişlemesinin İşsizlik Üzerindeki Etkileri: Çoklu Yapısal Kırımlı Eştümleşme Analizi. İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi Cilt: 17, Sayı: 2, Nisan Sayfa: 109-129.*
- HEPAKTAN, C.E. ve ÇINAR, S. (2012). *OECD ülkelerinde Büyüme-Cari İşlemler Dengesi İlişkisi: Panel Veri Analizi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 43-57.*
- HILBERS, P., OTKER-ROBE, I., PAZARBAŞIOĞLU, C. and JOHNSEN, G. (2005). *Assessing and Managing Rapid Credit Growth and the Role of Supervisory and Prudential Policies. IMF Working Paper No:05/151.*
- İŞİK, N. (2014). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedenselliğin Sınanması. Bankacılar Dergisi, Sayı 91, 75-84.*
- KANBEROĞLU, Z. (2014). *Finansal Sektör Gelişimi ve İşsizlik: Türkiye Örneği. AİBÜ-İİBF Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 10, Yıl 10, Sayı 1.*
- KARA, H., KÜÇÜK H., TIRYAKI S.T., ve YÜKSEL C. (2013). *Türkiye İçin Makul Kredi Büyüme Oranı Ne Olmalı? Sayı: 2013-03 / 29 Ocak 2013 TCMB Ekonomi Notları.*
- KAVCIOĞLU, Ş. (2012). *Kriz dönemleri sonrasında Türk bankacılık sektöründe kredi analizi(2002-2011dönemi). Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt:3, Sayı:6, 23-40.*
- KAYA, F. (2009). *Türkiye'de Kredi Kartı Uygulaması Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No:263, Ocak.*
- KAYA, F. (2014). *Bankacılık : Giriş ve İlkeleri, Beta Yayıncılık,3. Baskı, İstanbul.*
- KILIÇ, C. (2015). *Tüketici Kredileri Ve Cari Açık Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 2.*
- KWIATKOWSKI, D., PHILLIPS, P.C.B., SCHMIDT, P. & SHIN, Y., (1992). *Testing the null of stationary against the alternative of a unit root: How sure are we that economic time series have a unit root?, Journal of Econometrics 54, 159–178.*
- LANE, P.R. and MCQUADE, P. (2013). *Domestic Credit Growth and International Capital Flows, European Central Bank. Working Paper Series, No:1566.*
- MENDOZA, E.G. and TERRONES, M.E. (2008). *An Anatomy Of Credit Booms: Evidence From Macro Aggregates And Micro Data. Working Paper 14049, http://www.nber.org/papers/w14049*
- MERCAN, M. (2013). *Kredi Hacmindeki Değişimlerin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Ekonomisi İçin Sınır Testi Yaklaşımı. Bankacılar Dergisi, Sayı 84,54-71.*
- NARAYAN, P. K. (2005). *The Saving And Investment Nexus For China: Evidence From Cointegration Tests. Applied Economics, 37(17), 1979-1990.*
- NARAYAN, P. K., & SMYTH, R. (2006). *What Determines Migration Flows From Low-Income To High-Income Countries? An Empirical Investigation Of Fiji–Us Migration 1972–2001. Contemporary Economic Policy, 24(2), 332-342.*

- PEKER, O. ve GÖÇER, İ. (2010). *Yabancı Doğrudan Yatırımların Türkiye'deki İşsizliğe Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı*. Cilt:10, Sayı:4, ss.1187-1194.
- PESARAN, M. H., SHIN, Y., & SMITH, R. J. (2001). *Bounds testing approaches to the analysis of level relationships*. *Journal of Applied Econometrics*, 16(3), 289-326. doi:10.1002/jae.616
- PHILLIPS, P. C. B. and PERRON, P. (1988). *Testing for a Unit Root in Time Series Regression*, *Biometrika*, 75(2), 335-346.
- SAÇIK Y. S. ve KARAÇAYIR, E. (2014). *Küresel Kriz Sonrasında Cari Açık ve Kredi Hacmi Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği*. *International Conference On Eurasian Economies, Skopje-Macedonia*, 507-514.
- SAITO, A. T., SAVOIA, J. and LAZIER, L. (2013). *Determinants of Private Credit in OECD Developed, BRIC's and LAC Countries*. <http://ssrn.com/abstract=2291689> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2291689>, (Erişim Tarihi: 30.03.2015).
- SANDALCILAR, Ali R. ve ALTINER, A. (2014). *Türkiye'de Tüketici Kredileri İle Cari İşlemler Açığı Arasındaki Nedensellik İlişkisi*. *Bankacılar Dergisi*, Sayı 89, ss.28-40.
- SCHULARICK, M. and TAYLOR, A.M. (2009). *Credit Booms Gone Bust: Monetary Policy, Leverage Cycles and Financial Crises. 1870-2008" Working Paper 15512* <http://www.nber.org/papers/w15512>
- SEYİDOĞLU, H. (2009). *Uluslararası İktisat Geliştirilmiş 17. Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul*
- SONGUR, M. ve YAMAN, D. (2013). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Cari İşlemler Dengesi ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi*. *Maliye Dergisi*, (164), 220-232.
- ŞAKAR, B. (2009). *Banka Kredileri ve Yönetimi*, Beta Yayın, 2.Basım, İstanbul
- TAKAN, M. ve BOYACIOĞLU, M.A. (2013). *Bankacılık : Teori, Uygulama ve Yöntem*. Nobel Yayınları, 6.Basım, Konya
- TANDOĞAN, D. ve ÖZYURT, H. (2013). *Bankacılık Sektörünün Ekonomik Büyüme Ve Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Üzerine Etkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Nedensellik Testleri (1981-2009)*. *Marmara University Journal of Economic & Administrative Sciences*, 35(2).
- TBB (2015a). *(Türkiye Bankalar Birliği) (Erişim Tarihi: 01.10.2015)* <<https://www.tbb.org.tr/tr>>
- TBB (2015b). *(Türkiye Bankalar Birliği) Türkiye'de Bankacılık Sektörü 1960-2014*. Erişim Tarihi: 01.06.2015
- TCMBEVDS, *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (Erişim Tarihi: 02.10.2016)* <<http://evds.tcmb.gov.tr>>
- TIRYAKI, G. (2014). *Türkiye'de Bireysel Kredilerin Ekonomik Büyüme ve Cari Açık İle İlişkisi*. *Bankacılar Dergisi*, Sayı 91, 55-74.
- TODA, H.Y. & YAMAMOTO, T. (1995). *Statistical Inferences in Vector Autoregressions with Possibly Integrated Processes*, *Journal of Econometrics*, 66, 225-50.
- TOGAN, S. ve BERUMENT, H. (2011). *Cari İşlemler Dengesi, Sermaye Hareketleri ve Krediler*. *Bankacılık Dergisi*, Sayı 78.
- VURUR, N. S. ve ÖZEN, E (2013). *Türkiye'de Mevduat Banka Kredisi Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi*. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:3.
- YETİM, S. (1997). *Kredi Kartları Ve Tüketici Kredileri Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara*
- YİĞİTBAŞ, Ş. B.(2014). *Türkiye'de Banka Kredileri ve Konjunktür Dalgalanmaları Arasındaki İlişkinin Analizi*. *Bankacılar Dergisi*, Sayı 90, 19-32.